

De Vuurtoren

Elard Pijnaken

toen de hoofdwachter
vertrok, werd ik aan mijn licht
overgelaten

Eerste druk 2023

ISBN 978 90 833695 2 5

Een uitgave van Uitgeverij Cichorei, Amsterdam

Illustraties: Mechteld Vollers

Boekverzorging: Jaap Verheij

© 2023 Elard Pijnaken

Voorwoord

Zodra de schemering intreedt, werpt de vuurtoren van Noordwijk zijn licht op de golven en de late strandgangers. De witte reus straalt rust uit op de boulevard, te midden van flatgebouwen, hotelcomplexen en een enkel ingeklemd voormalig vissershuisje. Boven hem draait de windvaan in de vorm van een blinkende zeemeermin haar staart met de wind mee. In een vast ritme wisselt de vuurtoren licht en duisternis af. Dit doet hij al honderd jaar en zal hij, als het aan de dorpingen ligt, eeuwig blijven doen.

Deze kleine geschiedenis van licht begint wanneer de Schotse benedictijner monnik Jero of Hiëron, later Jeroen van Noordwijk, in 847 zijn bootje op het Noordwijkse strand sleept. Hij treft enkele hutten her en der in de duinen aan. Hij stelt zich aan de bewoners voor als bringer van een nieuw goddelijk licht. Een licht met de belofte van vergeving en verlossing waarin elke schaduw oplost. De vissers bekeren zich tot het christendom en bouwen een kapel in de duinen. Als de Noormannen nog geen twaalf jaar later hun

drakenboten aanmeren, zijn ze verbijsterd dat ook hier die door hen vervloekte God vereerd wordt. Zij grijpen hun bijlen, slaan de kapel aan gruzelementen, onthoofden Jeroen en prikken zijn hoofd op een houten paal om de vissersfamilies af te schrikken en gaan er met een schamele buit vandoor. Maar in plaats van Jeroen en zijn nieuwe God in te ruilen voor Odin, Thor, Freya en Loki, zien de dorpingen Jeroen als martelaar. Van aangespoeld hout en gekloofde pijnbomen bouwen de inwoners een houten kerk. De paus verklaart hem enige tijd later heilig als blijkt dat zieken ter plekke genezen wanneer zij de schedel van de overleden Jeroen aanraken. De bisschop van Utrecht haast zich om in 1429 Noordwijk uit te roepen tot bedevaartsplaats. Hutten veranderen in lemen huizen, met elkaar verbonden door kronkelende zandweggetjes. Halverwege de vijftiende eeuw openen de eerste herbergen 'Hof van Holland' en 'de Swan' hun deuren om pelgrims te ontvangen. De hongerige bedevaartgangers moeten worden gevoed en steeds meer vissers trekken erop uit om hun netten te vullen met platvis of haring. De vishandel komt tot bloei. Gekaakte en gezouten haring vindt op de markt in Leiden gretig aftrek. Maar al het zeeverkeer heeft een keerzijde. De open vuren op het strand om de veilige thuishaven aan te geven, zijn bij slecht weer moeilijk gaande te houden waardoor veel schuiten hun koers verliezen en in storm ten onder gaan. Intussen herbouwen de Noordwijkers de kerk met

tufsteen en later baksteen op de schedel van de heilige Jeroen om het heilig licht van de onthoofde een veilig onderkomen te bieden. In 1444 neemt het bestuur van de Sint-Jeroenskerk het op zich om voor de vissers ten zuiden van het dorp een vuurboet te bouwen: een houten torentje van wrakhout dat de drie pitten gevuld met kolen beschermt en een donker geel licht verspreidt. Een oude visser doet dienst als vuurboetstoker om het vuur 's nachts brandend te houden. De vuurboet is een trouwe vriend, steun en toeverlaat van vissersfamilies. Hij doorstaat weer en wind, houdt kapers op afstand en redt levens. Maar uiteindelijk blaast een orkaan rond 1850 de vuurboet omver. Enkele jaren later wordt een nieuw visserslicht gebouwd aan de noordkant van het dorp, naast het Schuitengat, waar vissers hun schuiten met paarden aan land slepen in de beschutting van de duinen. Het is een grote lantaarn op het dak van een vierkant stenen gebouwtje. De vissers staan met hun handen in de zij te kijken naar het metselwerk. Hier kan geen storm tegenop, volgens hen. De lamp bestaat uit een stilstaand licht met twee pitten en een parabolische reflector waardoor het licht verder reikt dan voorheen. De bemanning van de zogenaamde seinpost bestaat uit drie ploegen die gedurende het visseizoen wachthouden. Doordat de concurrentie met Scheveningen en Katwijk enorm is, bomschuiten plaatsmaken voor de snellere en grotere loggers, de bouw van een haven uitblijft, noodzakelijk voor de

uitvaart van deze nieuwe schepen, stort de visserij in. Onder de lage en hoge adel is het genezend zeewater inmiddels in zwang waardoor er een heuse badcultuur ontstaat. Een uitkomst voor de in het slop geraakte schippers. Rederijen worden opgedoekt, schuiten voor een habbekrats verkocht en badkoetsjes en strandstoelen aangeschaft. Even achter de duinen worden geestgronden omgetoverd tot kleurrijke bollenvelden. Ook neemt de vraag toe naar medicinale kruiden, verbouwd door de zusters van het Barbraconvent op steenworp afstand van de St. Jeroen.

Een kleurrijke en geurige handel die veel meer oplevert dan bij weer en wind uitvaren met gevaar voor eigen leven en rondzeulen met manden stinkende vis.

Wanneer in 1913 de laatste schuit naast sierlijke strandstoelen voor sjiek volk van het strand verdwijnt, wordt de seinpost gedoofd en afgebroken. Tegelijkertijd wil het Rijk, ingegeven door voortdurende oorlogsdreiging, de kustverlichting in heel Nederland verbeteren. Er moet een heuse vuurtoren komen in Noordwijk om het lichtgat tussen Scheveningen en IJmuiden te dichten. Met 6 verdiepingen en 111 treden, voorzien van een lichthuis met een glazen koepel en een trommellens die 180 graden bestrijkt, met een lichtbereik van 33 kilometer. De lichtbundel heeft een geheel eigen karakter en valt steeds gedurende 20 seconden met 3 onderbrekingen over zee. Het licht wordt op 1 augustus 1923 ontstoken. De

aanvankelijk bakstenen toren blijkt minder solide dan gedacht en laat wel erg veel regenwater door. Na verloop van tijd krijgt het gebouw daarom een pleisterlaag.

De Noordwijkers vinden de vuurtoren een pracht ding. Maar ook tamelijk nutteloos, omdat zojuist de laatste visser zijn boot heeft verkocht en de visserij zich naar Katwijk en Scheveningen heeft verplaatst. Maar wie kan er nu tegen zo'n reus van een gebouw zijn met de geruststelling van zijn wakend oog?

De vuurtoren blijkt zinniger dan de dorpelingen hadden gedacht, wijst de internationale scheepvaart de weg en doet dienst als luchtvaartlicht om de vluchtroute van piloten bij te schijnen. In 1940 dooft de Duitse Kriegsmarine de vuurtoren; het licht is te verraderlijk. De Duitsers verbouwen een deel van het dorp tot een verdedigingslinie van muren, gangen en bunkers. De vuurtoren verven ze in een schutkleur, waarna hij dienst doet als uitkijkpost, omringd door een ijzeren hekwerk waarop twee hakenkruisen prijken. Na de bevrijding ruimen de Noordwijkers de mijnen van het strand. Het dorp haalt opgelucht adem. Godzijdank, de vuurtoren is gespaard gebleven en zijn licht lijkt vrediger dan ooit.

Vanaf 1953 doet de vuurtoren dienst als kustwachtstation voor de Koninklijke Marine. De Koninklijke Marine laat een extra uitkijkvenster plaatsen om het zicht op zee te verbeteren. Dick van Dee wordt als ervaren lichtwachter van

Schiermonnikoog gehaald en waakt 's nachts met zijn hulpwachters over de schepen aan de Noordwijkse kust. Jan en alleman vindt zijn weg 's nachts naar de vuurtoren en loopt de trappen op naar Van Dee om getraakteerd te worden op een bakkie troost en een goed verhaal over gestrande schepen en illegale handel. Hij gaat in 1986 met vervroegd pensioen als de toren al enkele jaren een officieel Rijksmonument is.

met een grijze doek
de zee stroomt door zijn handen
poetst hij de lamp op

Sindsdien is de vuurtoren onbemenst, maar razend populair bij zowel badgasten als Noordwijkers zelf. Bij de meest uiteenlopende bouwplannen is de hoogte van de vuurtoren maatgevend. Tot ergernis van de ondernemers, die op slinkse wijze de vuurtoren voorbij willen streven. Momenteel heeft de Stichting Kurt Carlsen de vuurtoren in beheer en is Rijkswaterstaat verantwoordelijk voor het goed functioneren van het licht.

In 2012 verhuizen wij van Tiengemeten, een eilandje in de Hoeksche Waard, naar een huis in Noordwijk. We ruilen Het Vuile Gat in voor een veel groter gat, de Noordzee. We knappen de boel op. Onze driejarige zoon krijgt de kamer met zicht op de vuurtoren. Voor het slapen gaan zwaait hij naar het licht dat over hem waakt.

Deze bundel vertelt het verhaal van de vuurtoren en de lotgevallen van enkele inwoners van Noordwijk. Alledaagse mensen die verlangen naar iets, maar niet precies weten naar wat. Af en toe komen ze elkaar tegen. De vuurtoren schijnt ze op hun levenswandel bij.

De lamp van de vuurtoren is zo afgesteld dat een herkenbaar lichtkarakter ontstaat van lang kort kort lang. De gedichtenserie heeft hetzelfde ritme en begint met een langere tanka en twee opeenvolgende kortere haiku's waarna weer een tanka volgt. En daarna herhaalt dit patroon zich precies zo. De tanka bestaat uit respectievelijk 5 regels van 5 -, 7 -, 5 -, 7 -, 7 lettergrepen en de haiku uit respectievelijk 3 regels van 5 -, 7 -, 5 lettergrepen. Voor de inhoud is losjes omgegaan met de haikuleer van de grootmeesters door naast natuurimpressies ook personages op te voeren en een verhaallijn toe te voegen. Zo ontstaat een doorlopend geheel door de seizoenen heen.

Deze bundel is een eerbetoon aan de vuurtoren van Noordwijk die beheerst speelt met licht en duisternis en dit wie weet nog honderden jaren zal doen.

Elard Pijnaken

Lente

mijn licht schijnt half rond
33 meter hoog
vissers van weleer
zien mij op 18 zeemijl
nu ze dood zijn, knipoog ik
naar zuchtende windmolens

dit is mijn ritme
lang kort kort lang ketst mijn licht
op golftanden af

roestbruine golven
komen in mijn licht tot leven
draaiend en bruisend

lauwwarme morgen
gasten stromen het strand op
de lentezee wenkt
soms zit iemand aan mijn voet
met een bakje kibbeling

aan de strandrand roept
een koekoek op prikkeldraad
tweetonig lente

zwermen kapoentjes
over duinen geblazen
stippen het strand aan

toeristen staan stil
noemen mij een witte reus
een Duitse vrouw strekt
haar dikke arm voor selfies
ze lacht; ook mijn buik ligt vast

hyacintenwind
betovert de duinmeisjes
met hun mopshondjes

wolken in nat zand
terugtrekkende golven
strijken spiegels glad